

Є. А. Починок

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри початкової освіти, природничих і математичних дисциплін
Полтавського національного педагогічного університету
імені В. Г. Короленка

ЕРГОНОМІЧНІ УМОВИ СТВОРЕННЯ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТЬОГО СЕРЕДОВИЩА ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЯК ЧИННИК ПРОТИДІЇ БУЛІНГУ

У статті розкрито сутність явища булінгу в початковій школі в контексті впливу на дії молодших школярів сучасного освітнього середовища. Установлено, що запобігання проявам булінгу сприяє сучасне освітнє середовище, яке має базуватися на атмосфері фізичного комфорту, сприятливого соціально-психологічного клімату в учнівському колективі. Найдієвіший вплив мають ергономічні умови побудови безпечного освітнього середовища. Визначено, що ергономічні умови генерує сукупність чинників, зорієнтованих на оптимальне й безпечне середовище, ефективну та здоров'язберезувальну діяльність особистості. Для протидії булінгу серед дітей молодшого шкільного віку у структурі ергономічних умов ключове значення мають соціально-психологічні чинники, що передбачають згуртованість колективу, безконфліктні гуманні відносини, сприяють формуванню цілісного класного колективу. Такі умови допоможуть уникнути дискримінації, насильства і знущань серед однокласників. З'ясовано, що безпечне освітнє середовище вибудовується на основі комплексу ергономічних вимог: антропометричних, психофізіологічних, естетичних, гігієнічних. Принципи безпечного освітнього середовища доповнено принципами комфортності, оптимізації та естетичності. Аналіз ергономічних досліджень довів, що психологічний захист як ергономічний чинник передбачає реалізацію освітніх потреб школярів, їхнього права на помилку й водночас права вибору, спрямований на доброзичливу характеристику успіхів і невдач учнів, дотримання конфіденційності, задоволеність результатами діяльності.

У результаті дослідження зроблено висновки про те, що ергономічні умови запобігають психотравмувальним ситуаціям, сприяють зведенню до мінімуму появи конфліктних ситуацій між суб'єктами педагогічної діяльності, позитивній адаптації учнів до шкільного навчання, адекватній конкуренції в навчальній діяльності, установленню атмосфери довіри та дружніх відносин, наявності достатніх ресурсів для запобігання надзвичайним ситуаціям, дотриманню прав і принципів фізичної, психологічної, інформаційної та соціальної безпеки суб'єктів освітнього процесу.

Ключові слова: булінг, освітнє середовище, ергономічні умови, безпечне освітнє середовище, соціально-психологічні чинники.

Постановка проблеми. З початком реформування системи шкільної освіти в Україні з'явилося чимало рекомендацій зі створення оптимального освітнього середовища, зокрема і початкової школи. Значне місце в них відводять саме психологічному благополуччю та безпеці учнів, однак тільки віднедавна освітня спільнота почала відкрито говорити про проблему булінгу – цькування дітей у школі. За статистикою, більше 67% школярів ставали жертвою жорстокого булінгу у школі, майже всі вони мовчали про це [1, с. 4]. Явище булінгу набуває поширення не лише в підлітковому, а й у молодшому шкільному віці. Дуже важливо запобігти його виникненню саме на цьому етапі, коли спостережено активний процес формування особистості молодшого школяра, особливо нестійкого до дії негативних чинників.

За останні декілька років з'явилося багато ресурсів, які допомагають учням розв'язати конфлікти та впоратися з наслідками цькування у школі. Ідеться про діяльність Служби порозу-

міння, так звані «телефони довіри»: дитячу лінію, гарячу телефонну лінію щодо булінгу, гарячу лінію з питань запобігання насильству тощо. Звісно, ці ресурси дають змогу пом'якшити наслідки булінгу, але набагато важливіше – попередити прояви цього явища. Шлях до цього вбачаємо насамперед у створенні безпечного освітнього середовища, в умовах якого кожна особистість відчувала б захищеність, фізіологічний комфорт та психологічне благополуччя.

З-поміж важливих умов протидії булінгу значне місце належить ергономічним умовам організації освітнього середовища НУШ. Принцип психологічного комфорту та безпеки освітнього середовища є одним із провідних принципів ергономіки та визначає оптимальні умови його створення. На сучасному етапі розвитку освіти надзвичайно важливо забезпечити найбільш оптимальні умови для повноцінного розвитку особистості, яка відповідатиме вимогам інформаційного суспільства та цифрових технологій. В ергономіці існує багато

досліджень зазначеної проблеми, та, попри це, вони залишаються дискусійними, оскільки не враховують причини виникнення поширеного нині явища булінгу. Отже, визначення ергономічних умов створення безпечного освітнього середовища початкової школи в контексті протидії булінгу підвищує *актуальність* досліджуваної проблеми та посилює науковий інтерес.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Освітнє середовище є предметом вивчення як закордонних, так і вітчизняних дослідників, найвідоміші з яких Г. Балл, І. Бех, Є. Бондаревська, Дж. Гібсон, С. Максимова, У. Мейс, С. Сисоева, В. Ясвін та інші.

Особливості створення безпечного освітнього середовища, у якому всі учасники відчують психологічну захищеність та продуктивно взаємодіють, є предметом розгляду таких учених, як: І. Баєва, Д. Іванов, В. Панов, В. Рубцов, В. Слободчиков, А. Тубельський. Фундаментальними вважаємо праці Т. Водолазької, яка є авторкою моделі доброзичливого до дітей освітнього середовища. Значний внесок у розвиток окресленої проблеми зробили науковці Н. Бойчук і Т. Цюман, створивши цілісний посібник «Кодекс безпечного освітнього середовища».

Особливості психологічного благополуччя особистості у шкільному середовищі студіювали М. Аргайл, Н. Бахарєва, К. Берідж, О. Бочарова, Н. Бредбері, Н. Голубєва, Е. Десі, Е. Дінер, Л. Куліков, Дж. Майклсон, Г. Мешко, Р. Райан, К. Ріфф, С. Семенов, А. Созонтов, М. Соколова, В. Хута, Р. Шаміонов.

Однак ґрунтовних досліджень, що стосувалися б саме проблеми детального аналізу можливостей ергономіки у формуванні безпечного освітнього середовища, недостатньо для отримання ефективних результатів протидії булінгу.

Метою статті є комплексний аналіз ефективності створення безпечного освітнього середовища початкової школи на основі ергономічних умов із метою протидії булінгу.

Виклад основного матеріалу. Освітнє середовище є динамічною системою, що змінюється відповідно до вимог суспільства та створює умови для всебічного розвитку особистості. Початкова школа повинна бути для дитини не тільки місцем, де отримують нові знання, а й осередком активної соціалізації, формування дружніх взаємин з однолітками, набуття позитивного досвіду життєдіяльності та спілкування. Перешкодою для реформування сучасної системи початкової освіти стає шкільний булінг, який негативно позначається на психологічному благополуччі молодшого школяра. Це явище пов'язане з нестабільним станом освітньої системи та суспільства загалом.

Термін «булінг» почали вживати у вітчизняній освітній спільноті лише від середини мину-

лого року, однак цькування у школі було завжди. Стрімкий розвиток масмедіа, доступність інформації як корисного, так і шкідливого змісту, зміни соціально-психологічного клімату суспільства спричинили посилення булінгу серед школярів. Найчастіші випадки булінгу трапляються серед підлітків, однак передумови для нього з'являються саме в молодшому шкільному віці. Учні часто виявляють жорстокість щодо незрозумілих їм рис, очевидних недоліків чи особливостей інших дітей, якщо вони перебувають у середовищі, не захищеному від негативних впливів. Освітнє середовище постійно піддається впливу зовнішніх і внутрішніх чинників, тому одним з основних завдань Нової української школи є створення безпечного освітнього середовища, яке було б максимально захищеним, комфортним і унеможливило б виникнення булінгу.

Закон України «Про освіту» ідентифікує булінг як дії або бездіяльність учасників освітнього процесу, що передбачають психологічне, фізичне, економічне, сексуальне насилля, часто із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи та стосовно інших учасників освітнього процесу, унаслідок чого могла бути чи була завдана шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого. До типових ознак булінгу Закон уналежнює: систематичність дій; наявність кривдника та потерпілого, а також іноді спостерегачів; дії або бездіяльність кривдника, що завдали фізіологічних або психологічних травм потерпілому [6].

Як бачимо, сутність булінгу полягає в бажанні принизити жертву і внаслідок цього посилити власний авторитет. Причиною булінгу можуть стати невихованість, нетерпимість, розбещеність кривдників через виникнення нерівності між учнями. У початковій школі основне завдання вчителя – забезпечити оптимальні умови для створення безпечного освітнього середовища, що сприятиме формуванню дружнього колективу й уникненню явища булінгу. Сучасне освітнє середовище має базуватися на атмосфері фізичного комфорту, позитивного соціально-психологічного клімату.

За визначенням В. Ясвіна, «освітнє середовище» – це «характеристика життя всередині освітнього закладу, система впливів і умов формування особистості, а також система можливостей для розвитку особистості, які містяться в соціальному та просторово-предметному оточенні» [цит. за: 9, с. 9]. Сутність поняття «освітнє середовище», на нашу думку, насамперед повинна охоплювати критерії безпечності, а вже після них усі інші. З огляду на сказане, доцільним є розгляд поняття «безпечне освітнє середовище».

Науковці Н. Бойчук і Т. Цюман [9] пропонують у кожному навчальному закладі ввести в дію

спеціальний «Кодекс безпечного освітнього середовища», який регулюватиме взаємодію учасників педагогічного процесу на засадах безпечності й захисту від булінгу – цькування особистості з боку інших осіб шляхом приниження чи знуцання. Сучасне освітнє середовище не є ізольованим від зовнішніх і внутрішніх чинників, навпаки, воно відкрите і часто вразливе. Тому потреба у створенні безпечного освітнього середовища учнів є нагальною.

«Безпечне освітнє середовище – це стан освітнього середовища, у якому: наявні безпечні умови навчання та праці, комфортна міжособистісна взаємодія, що сприяє емоційному благополуччю учнів, педагогів і батьків, відсутні будь-які прояви насильства та є достатні ресурси для запобігання їм, а також дотримано права і норми фізичної, психологічної, інформаційної та соціальної безпеки кожного учасника навчально-виховного процесу» [9, с. 10].

Компоненти безпеки особистості поєднуються один з одним шляхом тісної взаємодії, тому в системі створення освітнього середовища вони мають розглядатися комплексно. Так, у дослідженні психологічного благополуччя особистості Т. Артеменко орієнтується на теорію життєвого балансу особистості за Н. Пезешкіаном, який, зі свого боку, визначає чотири сфери людської активності: фізичну, діяльну, комунікативну та смислову. Порушення балансу цих сфер може призвести як до внутрішньоособистісних, так і до міжособистісних конфліктів, що перешкоджає підтриманню психологічного комфорту освітнього середовища [2, с. 95]. Такі особливості освітнього середовища, як переважаність навчальних програм, надмірна вимогливість учителів, а подекуди їхня несправедливість в оцінюванні, конфліктні ситуації з однолітками, хвилювання через помилки й інші чинники, викликають несприятливі психологічні стани суб'єктів навчальної діяльності, унаслідок чого спостерігаються прояви агресії, а згодом і булінгу.

Початкова освіта посідає провідне місце у створенні умов для здобуття молодшими школярами знань у безпечному освітньому середовищі, формуванні ставлень та навичок, які потрібні, щоб уникнути проявів насильства, навчити безконфліктного спілкування, ненасильницької поведінки. Запобігти появі булінгу можна тільки за системного підходу до створення безпечного освітнього середовища [1, с. 4].

Безпечне освітнє середовище початкової школи має обов'язково бути доброзичливим як до дитини, так і до вчителя. Модель доброзичливого освітнього середовища початкової школи була розроблена Т. Водолазькою. Вона дефінувала це поняття як «середовище, що сприяє благополуччю кожної дитини; де кожен відчуває свою належність до групи, психологічний комфорт; де

педагог виявляє свою повагу до дітей, цікавиться їхньою емоційною сферою, ідеями і їхнім життям; де діти можуть вільно виражати себе» [4, с. 17]. Доцільним буде додати до критеріїв доброзичливого освітнього середовища початкової школи такі не менш важливі, як захищеність та фізіологічний комфорт, що тісно пов'язані із природними особливостями розвитку кожної особистості.

Відповідно до принципів гуманізації й особистісно орієнтованого навчання, безпечне освітнє середовище повинно будуватися на основі створення атмосфери творчості і свободи проявів, на ввічливому ставленні до кожної дитини, на організації навчальних занять, які відповідають можливостям та запитам учнів і здійснюються шляхом створення «ситуації успіху», на уникненні станів перевтоми, надмірної кількості інформації, психологічного дискомфорту, невпевненості та стресу [3, с. 4].

Проектування безпечного освітнього середовища початкової школи на засадах ергономічних вимог потребує врахування не тільки фізіологічних та соціально-психологічних критеріїв безпеки, а й критеріїв інформаційної безпеки та захищеності особистості. Ризик становить поширене нині неконтрольоване надходження інформації із сумнівним змістом. Воно може призвести до виникнення агресії, насильства стосовно інших учнів, кібербулінгу тощо. Особливо популярним стає зараз булінг із використанням додаткових електронних носіїв фіксування та поширення інформації.

Ергономічні умови передбачають сукупність чинників, що забезпечують оптимальне й безпечне середовище та, відповідно, ефективну та здоров'язберезувальну діяльність особистості. Аналізуючи відомі класифікації ергономічних умов (А. Воловиченко, Д. Бастова, О. Рябова, В. Муніпов, В. Зінченко, Т. Назарова), ми виокремлюємо соціально-психологічні чинники, що базуються на згуртованості колективу, безконфліктних гуманних відносинах, формуванні атмосфери взаємодовіри та психологічної взаємодопомоги між учасниками освітнього процесу, дружби та співробітництва. Завдяки цим чинникам освітнє середовище буде не тільки безпечним, а й комфортним.

Комфортність є одним із ключових критеріїв безпечного освітнього середовища та характеризується створенням умов для оптимальної працездатності, гарного самопочуття та збереження всіх складників здоров'я особистості [7, с. 65]. Таке освітнє середовище сприяє не тільки гармонійному розвитку дітей та налагодженню позитивних міжособистісних взаємин, а і збільшенню індивідуальних навчальних досягнень учнів.

Складниками безпечного освітнього середовища є:

– безпечні й комфортні умови праці та навчання;

- відсутність дискримінації та насильства;
- створення інклюзивного й мотивувального простору [5].

Найчастіше жертвами булінгу, особливо в початковій школі, стають діти з особливими освітніми потребами. Тут варто враховувати ергономічні вимоги як до психологічного клімату освітнього середовища, так і до засобів навчання, навчального обладнання та загального облаштування класної кімнати, адже вони є показниками безпечності середовища навчання та виховання дітей. До загальних ергономічних вимог створення безпечного освітнього середовища належать:

- антропометричні (відповідність шкільних меблів та засобів навчання розмірам, формі тіла, силі рухів);
- психофізіологічні (відповідність освітніх процесів можливостям сенсорної системи та психологічним особливостям);
- естетичні (вимоги до художньо-структурного оформлення шкільних приміщень і робочих місць учителя і молодших школярів);
- гігієнічні (мікрокліматичні умови освітнього середовища початкової школи).

Концепція Нової української школи акцентує увагу на психологічному благополуччі дітей, на врахуванні вчителем їхніх інтересів, потреб, психологічних та фізіологічних можливостей. Відповідно до ергономічних вимог організації освітнього середовища початкової школи, у ньому має бути 8 навчальних осередків, або навчальних зон. Важливе місце в системі зонування класної кімнати відводиться саме осередку відпочинку дітей, де обов'язково повинен бути куточок, у якому б дитина змогла побути на самоті. Адже кожній людині потрібен особистий простір для того, щоб відпочити та зосередитися. Такі зміни середовища класної кімнати будуть сприяти створенню атмосфери комфорту та захищеності, стимулюватимуть продуктивну діяльність.

Апелюючи до взаємопов'язаності ергономічних вимог, В. Вовкотруб убачає сутність цілісної ергономічної характеристики безпечного освітнього середовища в тому, що стосовно учня ні засоби, ні зовнішні чинники, ні процес їх взаємодії не викликають ланцюга «важкі стани – зриви психічних процесів, зниження показників безпеки, комфорту, захищеності – незадоволеність собою та діяльністю» [3, с. 17]. Отже, інтуїтивна організація освітнього середовища вчителем із недотриманням ергономічних умов спричиняє стан функціонального дискомфорту учня, виникнення негативних практичних станів, що визначає психологічну атмосферу всього учнівського колективу, призводить до появи шкідливих наслідків, зокрема й булінгу. Навпаки, урахування вчителем ергономічних вимог і рекомендацій з опорою на чинні стандарти та вікові особливості молодших школя-

рів сприятиме суб'єктивному комфорту молодших школярів, підвищеному рівню їхньої розумової працездатності, активності, гарному самопочуттю та настрою.

Крім того, щоб унеможливити появу булінгу в початковій школі, необхідно не тільки створити безпечне й комфортне освітнє середовище, а й забезпечити його захищеність від негативних чинників. Кожен суб'єкт педагогічної діяльності повинен мати уявлення не тільки про те, що вважається насильством, але й про те, як мінімізувати ризики та загрози, у результаті чого створити умови для внутрішньої безпеки та безпеки референтного довкілля [9, с. 5].

Оптимальна траєкторія створення безпечного освітнього середовища допоможе уникнути дискримінації, насильства та знущань у початковій школі. На першому місці тут мають бути саме **ергономічні умови**, що забезпечують відсутність психотравмувальних ситуацій, зведення до мінімуму появи конфліктних ситуацій між суб'єктами педагогічної діяльності, забезпечення позитивної адаптації учнів до шкільного навчання, створення адекватної конкуренції в навчальній діяльності, атмосфери довіри та дружніх стосунків, наявності достатніх ресурсів для запобігання надзвичайним ситуаціям, дотримання прав і принципів фізичної, психологічної, інформаційної та соціальної безпеки суб'єктів освітнього процесу.

До принципів безпечного освітнього середовища відносять такі: домінування життя людини як найвищої цінності, регіональної специфіки, комплексності оцінки небезпек, мінімаксу й максимальної ефективності [9, с. 12]. В аспекті нашого дослідження означені принципи варто доповнити ергономічними: *принципом комфортності* (передбачає забезпечення оптимальної динаміки працездатності, гарного психологічного самопочуття і збереження здоров'я учасників освітнього процесу), *принципом оптимізації* (визначає досягнення максимального ефекту безпеки з використанням найдоцільніших засобів впливу), *принципом естетичності* (краса та привабливість освітнього середовища сприяють упорядкуванню й гармонізації почуттів, емоційному задоволенню, благополуччю, створюють гарний настрій).

Заклад освіти повинен стати не тільки безпечним осередком навчально-пізнавальної діяльності та формування дружніх контактів, а й середовищем радості та позитивних емоцій як дітей, так і дорослих. Адже явище булінгу виникає не тільки стосовно учнів. Часто жертвами булінгу стають і самі вчителі, які не мають належних знань, умінь і досвіду для створення позитивного психологічного клімату у класі. Ініціаторами булінгу у шкільному колективі зазвичай бувають учні з девіантною поведінкою, нестабільністю психічних процесів, схильністю до порушення норм моралі.

Допомогою для педагога-ергономіста в цьому разі мають бути проєктні та кейс-технології із профілактики й усунення булінгу у школі, ергономічні умови психологічного захисту.

Дослідник педагогічної ергономіки В. Вовкотруб розуміє під психологічних захистом «спеціальну регулятивну систему стабілізації особистості, яка направлена на ліквідацію чи зведення до мінімуму відчуття тривоги, пов'язаного з усвідомленням конфлікту» [3, с. 39]. Основною метою психологічного захисту є переорієнтація свідомості особистості від негативних чинників, що можуть травмувати психіку та викликати внутрішні конфлікти. Варто зазначити, що психологічний захист як один з ергономічних чинників безпечного освітнього середовища є необхідним як учневі, так і вчителю. Він має на меті забезпечення освітніх потреб учнів, їхнього права на помилку і водночас права вибору для суб'єкта навчальної діяльності, доброзичливої характеристики успіхів і невдач учнів, дотримання конфіденційності, задоволеності результатами діяльності, справедливого та неупередженого ставлення один до одного незалежно від можливостей чи соціального походження.

Висновки і пропозиції. На основі результатів проведеного дослідження можемо стверджувати, що створення безпечного освітнього середовища початкової школи з урахуванням ергономічних вимог – це неперервний та складний процес, який є вимогою актуальних освітніх реформ та сучасного суспільства. Таке середовище є ефективним інструментом запобігання та подолання булінгу – шкільного цькування. Ергономіка дає безліч можливостей для організації освітнього середовища, у якому кожна особистість відчуватиме себе безпечно, комфортно, вільно у творчих проявах та буде максимально захищеною від булінгу. Отже, можемо ідентифікувати безпечне освітнє середовище як середовище, що зорієнтоване на фізичну й емоційно-психологічну безпеку учасників освітнього процесу на основі виконання ергономічних умов протидії булінгу. До ергономічних умов створення безпечного освітнього середовища початкової школи з метою протидії булінгу належать соціально-психологічні чинники, а саме: системність і комплексний підхід до створення освітнього середовища; формування сприятливого соціально-психологічного клімату у класі; оптимальна організація режиму праці й відпочинку; інформаційна захищеність та дотримання ергономічних вимог у використанні цифрових тех-

нологій; зонування класної кімнати на осередки відповідно до фізіологічних та психологічних особливостей розвитку молодшого школяра; урахування ергономічних принципів у процесі навчання.

Порушеною проблемою, на нашу думку, повинні перейматися не тільки освітяни, а й суспільство загалом, адже воно також є одним із чинників виникнення шкільного булінгу. Перспективи подальших досліджень убачаємо в розробленні методичних рекомендацій щодо створення безпечного освітнього середовища початкової школи з урахуванням ергономічних вимог із метою подолання булінгу.

Список використаної літератури:

1. Андрєєнкова В., Мельничук В., Калашник О. Протидія булінгу в закладі освіти: системний підхід : методичний посібник. Київ : ТОВ «Агентство «Україна»», 2019. 132 с.
2. Артеменко Т. Засади психологічного благополуччя у закладах освіти. *Педагогічний вісник*. 2019. № 3. С. 94–97.
3. Вовкотруб В. Ергономічний підхід до розвитку шкільного фізичного експерименту : монографія. Київ, 2002. 280 с.
4. Водолазька Т. Модель доброзичливого до дітей освітнього середовища. *Постметодика*. 2012. № 5 (108). С. 13–17.
5. Горбачов С. Як зробити освітнє середовище безпечним? *Освітній омбудсмен України* : вебсайт. 2019. URL: <https://eo.gov.ua/2019/10/25/yak-zrobyty-osvitnie-seredovyshche-bezpechnym>.
6. Про освіту : Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38–39. 380 с. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19?fbclid=IwAR1W_ySvjC7yzaM5ynrICnCVYrYC7SD3b7d7Z-pgjm3zSxZifAbJFTNcbVg#n8.
7. Карапузова Н., Зімниця Є., Помогайбо В. Основи педагогічної ергономіки : навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2012. 192 с.
8. Нова українська школа : концептуальні засади реформування середньої школи. 2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkolacompressed.pdf>.
9. Цюман Т., Бойчук Н. Кодекс безпечного освітнього середовища : методичний посібник. Київ : Український фонд «Благополуччя дітей», 2018. 56 с.

Pochynok Ye. Ergonomic conditions for creating a safe educational environment in primary school as a factor in combating bullying

The article reveals the essence of the phenomenon of bullying in primary school in the context of the impact on the actions of younger students in the modern educational environment. It is established that the modern educational environment, which should be based on the atmosphere of physical comfort, favorable socio-psychological climate in the student body, helps to prevent the manifestations of bullying. Ergonomic conditions

for building a safe educational environment have the most effective impact. It is determined that ergonomic conditions are generated by a set of factors focused on the optimal and safe environment and, accordingly, the effective and healthy activities of the individual. In order to combat bullying among children of primary school age in the structure of ergonomic conditions are key socio-psychological factors that involve team cohesion, conflict-free humane relations, contribute to the formation of a coherent class team. Such conditions will help to avoid discrimination, violence and bullying among classmates. It was found that a safe educational environment is based on a set of ergonomic requirements: anthropometric, physiological, aesthetic, hygienic. The principles of a safe educational environment are complemented by the principles of comfort, optimization and aesthetics. Analysis of ergonomic research has shown that psychological protection as an ergonomic factor involves the realization of educational needs of students, their right to make mistakes and at the same time the right to choose, aimed at friendly characterization of students', successes and failures, confidentiality, satisfaction with performance.

The study concluded that ergonomic conditions contribute to the absence of traumatic situations, minimizing the emergence of conflict situations between the subjects of pedagogical activity, positive adaptation of students to schooling, adequate competition in educational activities, establishing an atmosphere of trust and friendship, availability of sufficient resources to prevent emergencies, respect the rights and principles of physical, psychological, informational and social security of educational process.

Key words: *bullying, educational environment, ergonomic conditions, safe educational environment, socio-psychological factors.*